

„Az érdeklődés anatómiája”

Józsa Krisztián beszélgetése Suzanne Hidivel

KÖZELÍTÉSEK

Suzanne Hidi – vagy ahogy itthon sokan ismerik, Hidi Zsuzsa – a Torontói Egyetem professzora, az érdeklődésselmélet rangos kutatója. Munkásságának fókusza a pedagógia, a pszichológia és az idegtudomány metszetében jelölhető ki, eredményei alapján a pedagógiai pszichológiával foglalkozó kutatók nemzetközi élvonalába tartozik. Az utóbbi években több alkalommal tartott Magyarországon előadást. Tavaly ősszel az MTA Közoktatási Elnöki Bizottsága szervezésében mutatta be eredményeit „Az érdeklődésselmélet vizsgálata: az érdeklődés kapcsolata más motivációs változókkal és az aggyal” címmel. Idén, 2024 szeptemberében pedig a Szegedi Tudományegyetem Neveléstudományi Doktori Iskolája és a Magyar Tudományos Akadémia együttes meghívására tartott közös szimpóziumot Fülöp Mártával. E rendezvény apropóját az adta, hogy a Learning and Instruction folyóiratnál a meghívott szakértők egy tematikus számot szerkesztenek a jutalmazás és a versengés oktatásban betöltött szerepéről. A budapesti születésű, majd később Kanadába költöző kutatóval szakmai pályájáról, eredményeiről Józsa Krisztián beszélgetett.

Miért kezdte el foglalkozni az érdeklődés kutatásával? Miért tartod fontosnak ezt a témát?

Tulajdonképpen egy személyes tapasztalat alapján lett az érdeklődés megismerése a kutatási témám. Torontóban beiratkoztam egy esti tanfolyamra, ahol az egyik kurzus gazdasági témájú volt, a másik pedig filozófiai. A két kurzus teljesen eltérő élményt adott a számomra. A gazdasági kurzus nagy kínoldást jelentett, mert egyáltalán nem érdekelt, unalmasnak találtam. Alig bírtam elolvasni

a kötelező olvasmányokat. Életemben először majdnem megbuktam, nagy nehezen mentem csak át. Amikor befejeződött a kurzus, a gazdaságtan könyvet odaajándékoztam valakinek, és soha többet nem akartam ilyen vagy hasonló témával kapcsolatos könyvet elolvasni. Ezzel ellentétben a filozófiánál alig vártam, hogy kinyithassam és olvashassam a könyveket. Egyedül csak azért nem lettem filozófus, mert azt mondták, hogy semmi esélyem azzal állást találni. Bennem nagyon mély nyomott hagyott, hogy mennyire más-más tapasztalatokkal rendelkeztem, amikor

elvégeztem ezt a két kurzust, melyek között csupán annyi volt a különbség, hogy az egyik érdekelt, a másik pedig nem. Ezután elvégeztem a PhD-képzést kognitív pszichológiából. Az első állásomban olyan dolgokkal foglalkoztam, amelyek nem kimondottan az érdeklődés kutatásához tartoznak. Egy idő után azonban saját magam nyújtottam be pályázatokat a kutatómunkám támogatására, melynek alapját már az érdeklődéssel kapcsolatos tapasztalatok, emlékek képezték. Azt szerettem volna kutatni, hogy mi érdekli a gyerekeket, amikor valamit olvasnak. Mi történik akkor, ha olyan szöveget olvasol, ami az érdeklődési körödhöz tartozik? Mennyivel jobban tudsz arra emlékezni? Milyen jellemzőkkel rendelkezik a szöveg, ami ezt az érdeklődést felkelti? Ez volt az alapja az egész kutatómunkámnak, amit a későbbiekben végeztem.

Hogyan alakul ki valami iránt az érdeklődésünk?

Kutatásainkban azt mutattuk ki, hogy az érdeklődés nem veleszületett, hanem a gyermekek fejlődésének az egyik velejárója. Persze vannak kivételek: például, ha valaki nagyszerű zenei tehetséggel születik, akkor feltehetően a zene iránti

érdeklődés jelen lesz az életében. Azonban legtöbbször nem születik ennyire konkrét tehetséggel, hanem az érdeklődésünk valahogy elindul, kialakul.

Ennek a támogatását elsősorban a szülők, a tanárok és a kortársak adják. 2016-ban írtunk erről egy könyvet. Ebben részletesen foglalkoztunk azzal, hogy az érdeklődés és az érdeklődési kör kialakítása nagyban befolyásolható. Először a szülők, azután a

tanárok, majd a kortársak, végül az egyént körülvevő teljes környezet által (*Renninger és Hidi, 2016*).

Mi ennek a jelentősége a gyakorló tanárok számára? Hogyan lehetne jobba, eredményesebbé tenni az iskolát?

Az egyik legfontosabb az, hogy a tanárok maguk is érdeklődést mutassanak, és ezt az érdeklődést át tudják adni a gyermekeknek. Én nagyon hiszek a különböző motívumok egymást erősítő szerepében, mint az elsajátítási és a teljesítménycélok, vagy az extrinzik és az intrinzik motívumoknak a megfelelő arányú kombinálásában. Most éppen a *Learning and Instruction* folyóirat tematikus számán dolgozunk, amelynek Fülöp Márta az egyik társszerkesztője. Ez a folyóiratszám pont ezzel a témakörrel foglalkozik: miként lehetne ezeket a fogalmakat összerakni azzal a céllal, hogy a külső és a belső motiváció együtt, kiegészülve hasson a maximális eredmény érdekében.

Sok kutató foglalkozik azzal a témával, hogy a tanárok saját érdeklődése mennyire befolyásolja a gyermekek érdeklődését.

Nemcsak az a fontos, hogy a pedagógusok érdeklődést mutassanak a saját tantárgyuk

iránt – tehát mondjuk egy matematikatanár azt közvetítse a diákjainak, hogy őt mennyire érdekli ez a tantárgy –, hanem az is, hogy a tanároknak a gyerekekkel együtt is le-

gyen közös érdeklődése valami iránt. E kettő kombinációja nagyon fontos. Vagyis a tanár érdeklődése a saját tantárgya iránt, továbbá egy közös érdeklődés a tanulóival együtt bármivel kapcsolatban. Ez meghatározza, hogy a pedagógus jelentős befolyással

nagyon hiszek
a különböző motívumok
egymást erősítő szerepében

bír-e a diákjaira. 2016-ban megjelent egy tanulmányom, amely most kezd egyre inkább a figyelem középpontjába kerülni (*Hidi, 2016*). Két-három évig senki nem hivatkozott rá, de most már több mint kétszázán írtak róla. A cikknek az a lényege, hogy amikor az érdeklődés nincs jelen, akkor kulcsfontosságú a jutalom. Abban az esetben, ha van érdeklődés, fennállhat az a lehetőség, hogy nem kell a jutalom, mert nincs szükség rá. Tehát az elején legtöbbször kell valamilyen extrinzik, külső tényező, ami elindítja a folyamatot.

Nagyon fontos az érdeklődés felkeltése

az új dolgok iránt, a szituációhoz kapcsolódó érdeklődés létrehozása. Az egyik példa, amelyet mi mutatunk be (*Renninger, Nieswandt és Hidi, 2015*), a szódabikarbóna és az ecet reakciókísérlete volt. A

kérdés úgy szólt, hogy milyen reakció van a szódabikarbóna és az ecet között. A kísérlet nagyon látványos, szinte robbanásjellegű hatást mutat. Így, amikor elvégezték a kísérletet, abban a pillanatban mindenkit nagyon érdekelt, az adott szituációhoz kapcsolódó érdeklődést váltott ki. A gyerekek azonban hajlamosak a kíváncsiság elvesztésére, ha megkapták a választ („ez ugyan érdekes volt, de be van fejezve”). Kivéve, ha a tanár további feladatokat ad a felvetett témával kapcsolatban, vagy további kutatást javasol, így az érdeklődés tovább lehet fejleszteni. A kísérlet megjegyzése, vagyis a felejtés megelőzhető azzal, ha a tanár további kérdéseket tesz fel a kísérlettel kapcsolatban, ezzel továbbfejlesztve és fenntartva az érdeklődést. Ilyen kísérletek bemutatása után fontos az érdeklődés és a kíváncsiság további, folyamatos fenntartása.

A szülők miként segíthetik az érdeklődés kialakulását? Erre is mondanál egy példát?

Tegnap este együtt vacsoráztunk egy barátunkkal, aki a következő sztorit mesélte. (Ő nem tudta, hogy ez beleillik a mai beszélgetésünkbe.) A barátunknak van egy unokája, aki kiment Németországba gyerekkorában, mert a szülők ott dolgoztak. A gyerekek elég szomorú volt, hogy itt kellett hagynia a barátait. A barátnőm (a nagymamája) rá akarta beszélni a vízilabdázásra. Ismert is egy nőt, aki úszást tanított, és arra kérte a gyereket, hogy járjon le kétszer egy héten

edzeni hozzá. A gyerek kijelentette – akkor még 10-11 éves volt –, hogy nem akar. Nem és nem akar. Erre a barátnőm azt mondta, hogy „tudom, hogy szeretnél egy tablettet, ha lejársz kétszer

edzeni, akkor megkapod tőlem”. Ez egy nyilvánvaló külső jutalom, ami lehet, hogy egyesek szerint nem megfelelő, de a lényeg az, hogy a gyerek telefonált neki Budapestre Berlinből, hogy oké, akkor ő lemegy *heti egyszer* edzeni, amire a barátnőm azt mondta, hogy nem erről volt szó. „Én azt mondtam, hogy akkor kapsz tablettet, ha *kétszer* mész edzeni.” Egy hét múlva a gyerekek újra telefonált, hogy rendben, elfogadják a nagymama feltételeit, kétszer le fog járni edzeni. Ez a gyerek mára úgy szereti a vízilabdát, hogy megkérték arra: kérvényezze a német állampolgárságot, mert be szeretnék válogatni a német nemzeti vízilabdacsapatba. Ma már nem kell neki semmilyen jutalom, mert belsővé vált az érdeklődés, míg az elején, amikor még nem volt belső motivációja a vízilabdázáshoz, akkor kellett egy bizonyos külső beavatkozás (a tablet), hogy

amikor még nem volt belső motivációja a vízilabdázáshoz, akkor kellett egy bizonyos külső beavatkozás

ezt a folyamatot elindítsa. Persze nem fog mindenki tabletet kapni ahhoz, hogy valamilyen érdeklődése legyen. De természetesen különböző módokon be lehet indítani az érdeklődési folyamatot, akár egy személyes beszélgetéssel is.

Mi a lényege az érdeklődés általatok kidolgozott modelljének?

A legfontosabb két dolog a modellről: az egyik az extrinzik és intrinzik befolyással, hatással kapcsolatos. Tehát ahhoz, hogy az érdeklődés érzése megszülessen, átlagos esetben először kell valamilyen külső hatás a környezetből. Például a tanár, egy szituáció vagy valami, ami ezt a folyamatot elindítja. Ahogy az érdeklődés fejlődik, úgy egyre jobban önjáró lesz, és ebben az esetben már magától fejlődik tovább. A másik dolog, hogy az érdeklődés fejlődésével párhuzamosan fejlődik és alakul az énhatékonyság, az önszabályozás, a célok és nem utolsósorban az érzelmek is. Tehát lehet, hogy az elején egy érdeklődési helyzet nem vált ki pozitív érzést, de ahogy az folyamatosan változik és alakul, úgy fejlődik a pozitív érzelem, amely ezt a változást kíséri. Általában jobban érzi magát az ember, ha olyat csinál, ami iránt érdeklődik. Lásd a saját példám a filozófiakurussal.

Van olyan kiemelt időszak a gyerekeknél, ahol fokozatosan kell figyelni a motivációra, az érdeklődésre? Ebből a szempontból lehet beszélni szenzitív időszakról?

Én nem úgy fogalmaznék, hogy egy bizonyos év vagy időszak a legfontosabb, hanem

sokkal inkább azt szeretném hangsúlyozni, hogy az érdeklődést elindító és a kiváló folyamat nagyon korán kezdődik. Azt gondolom, hogy kisgyermekkorban a szülők feladata, hogy felfedezzék és megalapozzák gyermekeik érdeklődési körét például azáltal,

hogy beszélgetnek velük, olvasnak nekik, elviszik őket múzeumba, megfelelő játékokat vesznek számukra stb. Később fontos, hogy mennyire jó a tanár, mennyire

jó az iskola, és hogy milyen a többi gyermek érdeklődése. Különösen 10-12 éves korban jellemző a gyermekekre, hogy azt akarják csinálni, amit a többi barát, kortárs csinál. Például, ha mindenki csak focizik, akkor nagy a valószínűsége, hogy a gyermeket is a foci fogja érdekelni, és ezt nehéz lesz megbillenteni valami más irányba.

A tanárok gyakran úgy gondolják, hogy a motivációt elsősorban a családi háttér határozza meg, ők maguk keveset tudnak ezen alakítani. Hogyan látod ezt a kérdést?

Tulajdonképpen még a 20. században is úgy gondolták, hogy az érdeklődés egy fix dolog. Tehát vagy van, vagy nincs. Ehhez hasonló a kérdésben megfogalmazott vélekedés is. Ha a tanár azt mondja, hogy ő ezért nem felelős, ezzel leteszi magáról a felelősség súlyát. Régebben végeztek olyan vizsgálatokat, amelyek segítették feltérképezni az egyén érdeklődését, és az eredmény alapján megpróbálták a hozzá passzoló foglalkozásokat ajánlani. Tehát adottnak vették az érdeklődést. Ilyen az is, hogy az érdeklődés otthonról eredően vagy van, vagy nincs. A jó hír azonban az, hogy lehet fejlődni. A mi

egész munkánk alaptézise, hogy az érdeklődést bármikor, bárkiben lehet fejleszteni.

Az érdeklődés fejlesztése

azért fontos, mert ha képes

vagy a fejlődésre, akkor

mindegy, hogy mi a múltad,

milyen családból

jössz, nő vagy-e vagy férfi.

Nem érdekes, mert min-

dentől függetlenül lehet az érdeklődésedet

és motivációdát fejleszteni. A munkánk

mottója is az volt, hogy az érdeklődés fej-

lesztésének esélyteremtő, esélykiegyenlítő

hatása lehet. Tehát bárkit hozzá lehet segí-

teni ahhoz, hogy elérjen bizonyos fejlődést.

Mi lehet a legfontosabb üzenete a kutatásaitoknak az iskola számára?

A legfontosabb talán azt kiemelni, hogy a kognitív készségek és képességek mellett az érdeklődésnek alapvető befolyása van arra, hogy ki milyen munkát végez, milyen sikeres, és mire lesz képes. A folyamat elejének a kiváltója sokszor egy tanár, egy szülő vagy akár egy jutalom. Kutatások igazolták, hogy a jutalmazás pozitív folyamatokat indít meg az agyban. Ez a pozitív hatás nem csak akkor jön létre, amikor egy konkrét jutalomról van szó. Már maga a remény is megindítja ezt a reakciót az agyban. Ha a gyermek az iskolában csupán egy kis reményt kap arra, hogy sikeres, jó vagy eredményes lesz, már az hozzájárul ennek az egész folyamatnak az elindításához és fejlesztéséhez.

Milyen további kutatási lehetőségek vannak? Melyek azok a kérdések, amik nyitottnak számítanak?

Ez egy érdekes kérdés, mert az egyik fontos állítás korábban az volt, hogy a külső jutalom nem jó. Régóta él ez a tévhit. Ami azért

érdekes, mert emögött az áll, hogy az öndeterminációs elmélet hatása hihetetlenül erős

volt úgy Európában, mint

Amerikában. Most érkez-

tünk el arra a pontra a

motivációkutatások so-

rán, hogy a kutatók rájöt-

tek, és remélhetőleg a ta-

nárok is, hogy a

motivációt, működését tekintve, nem két

mereven elválasztott – külső és belső – fo-

lyamatként kell értelmezni. A legoptimáli-

sabb helyzet az, amikor ezt a kettőt össze-

kapcsolva szemléljük. Az idegrendszer

működése az agyban szintén ezt támasztja

alá. Tehát ha nemcsak az egyik vagy a másik

van aktiválva, hanem egymást kiegészítik,

egymással összejátszanak. Úgyhogy nagyon

erős reményem, hogy elérkeztünk arra a

pontra, amikor ezt a kombinációt elismerik,

ezt kutatják és alkalmazzák az iskolai

gyakorlatban.

Sok vizsgálat kimutatta, hogy az iskolai tantárgyakhoz kapcsolódó tanulási motiváció csökken az életkor előrehaladásával. Ennek vajon mi lehet az oka? Hogyan értelmezhető ez a tendencia?

Véleményem szerint ennek az oka nemcsak a tanárokhoz, szülőkhöz köthető, hanem az is szerepet játszik itt, hogy a feladatok egyre komplexebbé válnak az iskolai évekkkel.

Ez más munkát kíván meg egy 12 éves gyermektől, mint egy hétévestől. Ha megkérdez-

zel egy hétéves gyermeket, hogy szereti-e a

matematikát, akkor azt mondja, hogy sze-

reti, mert tudja, hogy kettő meg kettő az

négy. Viszont ahogy a gyermekek idősebbek

lesznek, a feladatok több munkát, több fi-

gyelmet és erősebb önszabályozást kívánnak.

Ez nem hibája senkinek, ez együtt jár a tan-

tárgyak bonyolultabbá válásával.

Véleményem szerint a motivációt sokkal jobban lehetne az iskolában támogatni, fejleszteni, azonban ennek van egy olyan aspektusa, hogy a gyermekek idősődésével egyre több munkát kívánnak a tantárgyak, amit nem lehet figyelmen kívül hagyni.

A Covid-járvány oktatásra gyakorolt hatása miként befolyásolta a motiváció, az érdeklődés alakulását?

A különböző kutatások eredményeképpen azt láthatjuk, hogy a Covid rendkívül negatív hatással volt az iskolai tanulmányokra. A világjárvány alatt nem volt semmilyen fizikai interakció, ebből adódóan a gyerekek egymástól nem igazán tanulhattak. A szülőkre voltak bízva egész nap, ami egy idő után igen megterhelő volt mind a szülők, mind a gyerekek számára. A pedagógusok is sokkal kisebb ráhatással bírtak a diákokra, mert bár lehetséges volt az online megbeszélés, az nem volt egy igazi, személyes kapcsolat. Véleményem szerint ez az egyik oka annak, hogy a pandémiás időszak alatt nagyobb távolság alakult ki az emberek között, amit a kutatók vizsgálatai is alátámasztanak.

Milyen elismeréseket érzel legfontosabbnak a pályád során?

A legnagyobb elismerést, azt hiszem, az AERA 2022 Sylvia Scribner-díj elnyerése jelentette. Ebben a díjban azok részesülnek, akik jelentős tudományos eredményeket érnek el a tanulás és tanítás területén. A díj fennállásának 19 éve alatt ez volt az első alkalom, hogy két kutatót egyszerre részesítettek ebben a díjban. Ann Renningerrel, régi kollégámmal a munkánk nagyon szorosan

kapcsolódott egymáshoz, két évvel ezelőtt mindketten megkaptuk ezt a rangos elismerést. Ezen kívül a Google Tudós több, mint 32000 hivatkozására vagyok büszke. Ebből az emberi érdeklődésről alkotott négyfázisú modellünknek (Hidi és Renninger, 2006) önmagában van 6500 hivatkozása. Azt gondolom, hogy ez a munkánk elismerését jelenti, sokan olvassák és használják az általunk publikált kutatási eredményeket.

Mi kell ahhoz, hogy valaki sikeres kutató legyen? Mit javasolhatunk azoknak, akik pályájuk elején járnak, akik a doktori disszertációjukat írják?

Az kell, hogy az érdeklődésed olyan magas fokon legyen, hogy az saját magát tudja erősíteni. Ha érdeklődsz, akkor te magad hozol létre további kérdéseket és további célokat, feladatokat, és ez végtelen lehet. Tehát nem arról van szó, hogy kíváncsi voltál, ki ölte meg a hőst, megtudod, és be van fejezve a könyved, hanem továbbmész, és magad tudsz generálni különböző további kérdéseket, melyeket tovább tudsz kutatni. Ahhoz, hogy elérd ezt a magasabb szintet, az kell, hogy te magad hozd létre a saját érdeklődésedet, és ezáltal határok nélkül tudsz foglalkozni valamivel.

Ha tudatosul benned, hogy te ezt tudod, ezt akarod csinálni, akkor automatikusan folytatod, és ettől jól érzed magad, pozitív érzéseket vált ki belőled. Emellett fontos az együttműködés más kutatókkal, illetve a kritika elviselése. Amikor eléred azt a pontot, hogy a saját érdeklődésed az identitásod részévé válik, akkor a kritikát is más szemmel nézed, érdekel az, hogy valaki bírálja a tevékenységedet. Nem leszel ettől

ha tudatosul benned, hogy tudod, akarod csinálni, akkor automatikusan folytatod

boldogtalan, hanem meghallgatod, majd eldöntöd, hogy egyetértesz vele vagy sem. Ha azonban a kritika – és főként annak negatív fajtája – az érdeklődés fejlődésnek az

elején ér el valakit, akkor sokszor előfordul, hogy abbahagyja, és nem csinálja tovább a tevékenységet.

Hivatkozott irodalom

- Hidi, S. és Renninger, K. A. (2006): The four-phase model of interest development. *Educational Psychologist*. **41**. 2. sz., 111–127.
- Hidi, S. (2016): Revisiting the role of rewards in motivation and learning: Implications of neuroscientific research. *Educational Psychology Review*. **28**. 61–93.
- Renninger, K. A. és Hidi, S. (2016): *The power of interest for motivation and engagement*. Routledge.
- Renninger, K. A., Nieswandt, M. és Hidi, S. (2015): *Interest in mathematics and science learning*. American Educational Research Association.

Pillanatok Péterffy András 1980-as Iskolapéllda c. dokumentumfilmjéből
Operatőr: Kurucz Sándor